

Teerien *Lyrurus tetrrix* ja eräiden varpuslintujen keskinäisestä käyttäytymisestä talviruokintapaikalla

ARTO MARJAKANGAS

Teerille tarjotaan viljaa nykyisin n. 5000 avomaastoon sijoitetulla talviruokintapaikalla, pääasiassa maamme etelä- ja keskiosissa (Metsästäjään keskusjärjestön toimintakertomus 1.3.1979—29.2.1980). Myös monet varpuslinnut ovat oppineet käyttämään tätä helposti saatavaa ravintovaraa, ja siten teeret joutuvat tekemisiin sellaistenkin lajien kanssa, joita ne muutoin harvoin kohtaavat. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan teerien ja eräiden varpuslintujen keskinäistä käyttäytymistä Ylivieskassa Huhmarlammen ja Kauhanevan sekä Oulussa Pilpasuon talviruokintapaikalla vuosina 1976—81 enimmäkseen pillokojosta tehtyjen havaintojen perusteella.

Ruokintavilja, tavallisesti kaura, tarjotaan teerille automaattista, jossa jyvät valuvat pohjattomasta tynnyristä pienelle ruokailulavalle kulutuksen mukaan; lisäksi niitä voi joutua lumenpinnalle tuulen, lintujen ja riistanhoitajien levittämänä. Automaatteja oli havainnoiduilla paikoilla 2—6. Vaikka ravintoa näin onkin runsaasti tarjolla, sen nauttimiseen on niukasti tilaa teerien läsnäollessa, sillä tutkituilla paikoilla niitä kävi 30—45 yksilön parvissa. Siksi ruokintapaikalla ilmeneekin aika ajoin vihamielistä käyttäytymistä teerien ja varpuslintujen kesken. Teerien kannalta tärkeimpiä ovat keltasirkut *Emberiza citrinella*, ruokintapaikkojen runsaslukuisimmat ja teerien ohella ainoat jokapäiväiset vieraat.

Lajien välinen arvojärjestys yhteisellä ravintolähteellä määrätty yleensä lajiyksilöiden koon mukaan (esim. Fisler 1977), ja niinpä keltasirkutkin väistyvät ruokailevien teerien tieltä pitäen niihin vähintään puolen metrin yksilöetäisyyden. Molemmat seuraavat tarkoin toistensa käyttäytymistä, sillä esim. sirkkuparven pyrähtäessä lentoon teeret valpastuvat ja lopettavat hetkeksi ruokailun, ja toisinaan molemmat nousevat yhtä aikaa siivilleen.

Sopuisuus on kuitenkin näennäistä, sillä joka päivä näkee keltasirkkujen hyökkäyksiä. Niissä sirkku koukkaa ilmasta lumenpinnalla olevan teeren päätä kohti takaa päin kiivaasti äänellen. Teeri kyyristyy, ravistelee päätään ja räpyttelee toisinaan siipiään tai juoksee pakoon; usein se näyttää myös yrittävän nokkia hyökkääjää. Luultavasti ääriesimerkki sirkkujen hyökkäävyydestä nähtiin Pilpasuolla 15.1.1980: monikymmenpäinen sirkkuparvi ajoi ilmaa takaa kahta naarasteertä, jotka pakenivat lentää räpiköiden yläviistoon, ja samalla sirkut koukkailivat tavalliseen tapaan. Kaksi

minuuttia kestäneen takaa-ajon aikana linnut kiertelivät ruokintapaikan yllä, kunnes teerten onnistui laskeutua automaattille. Hyökkäyksen rajuus saattoi perustua siihen, että muita teeriä ei ollut paikalla.

Vain kerran havaittiin teeren käyvän keltasirkkujen kimppuun: nuori koirasteeri, jonka kaksi vanhaa koirasta oli monesti karkottanut automaattilta, ajoi juosten takaa keltasirkkuja. Tapaus on tulkittavissa siirrostoiminnaksi, ts. hyökkäys suuntautui alkuperäisen kohteensa eli vahvempien lajikumppanien asemesta heikomman lajin yksilöihin.

Automaateilla käy myös urpiaisia *Carduelis flammea*, joita keltasirkut saattavat hätyyttellä, ja punatulkkuja *Pyrrhula pyrrhula*, mutta niitä ei ole nähty yhtä aikaa teerien kanssa. Luultavasti ne pienikokoisina karttavat teeriä kuten pulmuset *Plectrophenax nivalis* ja lapinharakka *Lanius excubitor*, joka kerran nähtiin saalistamassa keltasirkkuja.

Varislintujen vierailut aiheuttavat aina mielenkiintoisia tilanteita. Kerran havaittiin, miten teerikukko erkani parvesta ja karkotti lentäen kaksi närhettä *Garrulus glandarius* automaattilta. Koivisto (1965) havaitsi keväsoitimella olevien teerten pakenevan yli tai ohi lentävää ja toisinaan myös soidinpaikalle laskeutuvaa varista *Corvus corone*, koska ne hänen mukaansa yleensäkin pakenevat suurehkoa, hitain siiveniskuin lähestyvää lintua välttääkseen mahdolliset kanahaukan *Accipiter gentilis* saalistusyritykset ja koska varis oli harvalukuisen hänen tutkimusalueellaan. Vaikka variksia näkyi tutkituilla ruokintapaikoilla talvikuukausina hyvin harvoin, teeret eivät niiden tullessa kuitenkaan paenneet. Sen sijaan yksinäinen teeri ennen pitkää poistui automaattilta, jolla oli tai jolle tuli kaksi tai useampia variksia. Kahdesti variksen nähtiin tällaisessa tilanteessa hyökkäävän teertä kohti.

Yleensä teeret kuitenkin hallitsevat, kun niitä on automaattilla yhtä monta tai enemmän kuin variksia. Kahden teerikukon havaittiin pörhistelevän uhkaavasti kahdelle automaattille saapuvalle varikselle, jotka kuitenkin jäivät ruokailemaan niiden seuraan. Kerran naarasteeren kanssa kahden ollut varis joutui poistumaan jyväsadalta teeren uhkaillessa sitä siihen ja höyheniä pörhistäen. Teeren on muutama kerran nähty myös hyökkäävän: esim. naarasteeri ajoi pois kaksi varista, kun automaattilla oli muitakin teeriä.

Toisin kuin varikset, Pilpasuon ruokintapai-

kalla talvella 1980—81 lähes päivittäin käynyt harakka *Pica pica* käyttäytyi teeriä kohtaan aina samalla tavalla niiden määrästä riippumatta. Sen saapuessa automaatile teeret useimmiten kaikkosivat sivuun ja tyytyivät ruokailemaan lavan vieressä, ja uhkaavasti kumartelemaan ja hypähtelevän harakan edessä ne aina perääntyivät. Sen nähtiin myös hyökkäävän teertä kohti lennosta keltasirkkujen tapaan. Harakan hallitsevaa asemaa osoittaa myös, ettei teerten suuremmasta koostaan huolimatta koskaan nähty uhkailevan sitä saati hyökkäävän sen kimppuun.

Pelkkä korpin *Corvus corax* ääntely kaukana näkymättömissä saa teeret valppaiksi, ja korpin tai korppiparven tullessa ruokintapaikalle ne pakenevat ja palaavat vasta niiden lähedettä. Samoin Björklund (1980) havaitsi syysoitimella olevien teerten pakenevan korppeja. Teeret siis suhtautuvat korppiin kuten petolintuun eivätkä syyttä: v. Haartmanin ym. (1963—72) mukaan korppi voi ahdistella pienriistaa, ja Pilpasuolla sen nähtiin hyökkäävän kohti puun latvassa istuvaa koirasteertä. Korpit kävivät kuitenkin harvoin ruovaillemassa automaateilla, eivätkä muutkaan linnut merkittävästi häirineet teeriä, sillä esim. koukkailevien keltasirkkujen väistely vie niiden päivittäin aktiivisena viettämistä ajasta mitättömän osan. Teeret puolestaan lepäävät pehmeälumisena talvikautena kiepissä suurimman osan päivästäkin (Marjakangas 1980), jolloin ruokintapaikka on vapaa varpuslintujen käytettäväksi. Haittaa voi kuitenkin koitua siitä, että ulostaessaan jyvien joukkoon varsinkin laajalti liikkuvat varpuslinnut saattavat levittää tauteja ja loisia.

Summary: Relations between Black Grouse and some passerines at winter feeding places

In 1976—81, a total of nine passerine species were observed at three game-feeding places (64—65°N, W Finland) where Black Grouse were supplied with oats. Because of the limited space for foraging, aggressive behaviour

sometimes arose, especially in the Yellowhammers, the only everyday visitors in addition to the Black Grouse. They always moved aside on the ground, but sometimes attacked the Black Grouse singly from the air, and once two female Grouse were chased in the air by tens of Yellowhammers. Of the other passerines smaller than the Black Grouse, the Jay, the Great Grey Shrike, and the Snow Bunting were subordinate to them, while the Redpoll and the Bullfinch were never seen when Grouse were present. In contrast, the Black Grouse were dominated by a single Magpie. The dominance relations between the Grouse and the Hooded Crow were determined by the ratio of their numbers. In the case of the Raven, the biggest of the corvids, the Grouse reacted as to a raptor.

Aggression did not occur frequently enough to interfere significantly with the foraging of any species. However, the birds cause a risk of infection to each other by defecating among the food.

Kirjallisuus

- BJÖRKLUND, S. 1980: Höst på orrmyren. — Svensk Jakt 118:792—793.
- FISLER, G. F. 1977: Interspecific hierarchy at an artificial food source. — Anim. Behav. 25:240—244.
- V. HAARTMAN, L., O. HILDÉN, P. LINKOLA, P. SUOMALAINEN & R. TENOVUO 1963—72: Pohjolan linnut värikuvoin. — Helsinki.
- KOIVISTO, I. 1965: Behaviour of the Black Grouse, *Lyrurus tetrix* (L.), during the spring display. — Riistatiet. Julk. 26: 1—60.
- MARJAKANGAS, A. 1980: Metsäkanalintujen lumikiepit (Summary: Snow roosting in tetraonids, Tetraonidae). — Memoranda Soc. Fauna Flora Fennica 56:65—70.
- Metsästäjien keskusjärjestön toimintakertomus 1.3.1979—29.2.1980.